

I. ÚS 453/03

Věcí veřejnou jsou veškeré agendy státních institucí, jakož i činnost osob působících ve veřejném životě, tj. např. činnost politiků místních i celostátních, úředníků, soudců, advokátů, popř. kandidátů či čekatelů na tyto funkce; věcí veřejnou je ovšem i umění včetně novinářských aktivit a showbyznysu a dále vše, co na sebe upoutává veřejnou pozornost. Tyto veřejné záležitosti, resp. veřejná činnost jednotlivých osob, mohou být veřejně posuzovány. Při kritice veřejné záležitosti vykonávané veřejně působícími osobami platí z hlediska ústavního presumpce, že jde o kritiku ústavně konformní. Jde o výraz demokratického principu, o výraz participace členů občanské společnosti na věcech veřejných.

Přítom presumpcí ústavní konformity je chráněn toliko hodnotící úsudek, nikoli tvrzení faktů, která v míře, v níž sloužila za základ kritiky, musí naopak důkazně prokazovat kritik sám.

Dalším obecným pravidlem, které lze dovodit z evropské judikatury, je, že chce-li kdokoliv zveřejnit o jiné osobě informaci difamačního charakteru, nelze jeho počínání považovat za rozumné či legitimní, pokud neprokáže, že měl rozumné důvody pro spoléhání se na pravdivost difamační informace, kterou šířil, a dále pokud prokáže, že podnikl řádné dostupné kroky k ověření pravdivosti takové informace, a to v míře a intenzitě, v níž mu bylo ověření informace přístupné, a konečně, pokud sám neměl důvod nevěřit, že difamační informace je nepravdivá.

Zveřejnění takové informace nelze považovat za rozumné i tehdy, pokud si šířitel informace neověří její pravdivost dotazem u osoby, které se informace týká a nezveřejní i její stanovisko, s výjimkou nemožnosti takového postupu anebo tam, kde to zjevně nebylo nutné.

Důležité pro zvážení legitimního zveřejnění informace je zkoumání motivu zveřejnění. Legitimitu zveřejnění informace nelze dovodit, pokud byla dominantně motivována touhou poškodit difamovanou osobu, pokud šířitel sám informaci nevěřil anebo pokud ji poskytl bezohledně, aniž by se řádně staral o to, zda je či není pravdivá.

Čest je také integrální a důležitou součástí důstojnosti člověka. Formuje rovněž základ mnoha rozhodnutí činěných členy demokratické společnosti, která jsou fundamentální pro její dobré fungování. Čest hraje roli ve vztazích jako např. koho zaměstnavatel zaměstná, resp. pro koho pracovník chce pracovat, je rozhodující při úvaze o tom, kdo má postoupit do vyšších pracovních či funkčních pozic, čest je důležitá pro rozhodnutí o tom, s kým navázat obchodní vztahy nebo komu bude dán hlas v politickém životě. Je-li jednou čest pošpiněna neopodstatněným obviněním vyjádřeným veřejně, a tím spíše v médiích, může být pověst a čest osoby poškozena navždy a zvláště pak v situaci, není-li dána možnost rehabilitace. Pokud taková situace nastane, prohrává jak osoba sama, tak i společnost. A právě proto nelze vycházet z toho, že ochrana pověsti, resp. cti, je záležitostí důležitou pouze pro dotčeného jednotlivce, případně jeho rodinu. Z těchto důvodů je ochranu pověsti, resp. cti, třeba vnímat i jako ochranu veřejného statku. Je proto ve veřejném zájmu, aby čest a pověst osob působících ve veřejném životě nebyla diskutována ve skutkově posunutých rovinách. Jak na poli politiky, tak ve sdělovacích prostředcích volič potřebuje být schopen rozeznat dobro od zla, aby nakonec mohl učinit informovaný výběr ve vztahu k politikovi i k médiím.

Základní právo na čest se uplatňuje ve více sférách. Jde o soukromou sféru, sféru společenskou, občanskou a profesionální, přičemž poslední tři lze označit za sociální sféru. V první sféře jde vlastně o ochranu soukromí, v jehož rámci se nepochybně také uplatňuje i právo na čest. Zásadně je věcí každého, co a v jakém rozsahu z této sféry uvolní jako informaci pro okolní svět.

Vrstva společenská, občanská a profesionální reflektují sociální povahu základních práv, resp.

odrážejí fakt, že jednotlivec žije ve společenství a vstupuje s ostatními jeho členy do komunikace a skrze své chování, ba dokonce skrze své samotné bytí, ovlivňuje ostatní členy společenství.

Ústavní soud

České republiky rozhodl dne 11. listopadu 2005 v senátu ve věci ústavní stížnosti stěžovatele I. B., zastoupeného JUDr. H. Ch., advokátkou, proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 12. 2001, sp. zn. 1 Co 147/2001, a rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 5. 2003, sp. zn. 28 Cdo 1395/2002, za účasti Vrchního soudu v Praze a Nejvyššího soudu ČR jako účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 12. 2001, sp. zn. 1 Co 147/2001, a rozsudkem Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 5. 2003, sp. zn. 28 Cdo 1395/2002, byla porušena základní práva stěžovatele na zachování jeho osobní cti a dobré pověsti garantované čl. 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod .

II. Proto se tato rozhodnutí ruší.

Odůvodnění

I.

Ústavní stížností zaslano Ústavnímu soudu ve lhůtě stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu , ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví citovaných rozsudků, neboť má za to, že obecné soudy svými rozhodnutími porušily ústavně zaručená základní práva stěžovatele, konkrétně právo na osobní čest a dobrou pověst ve smyslu čl. 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a také právo na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny .

V záhlaví citovaným rozsudkem změnil odvolací soud rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2001, č. j. 37 C 115/99 – 100, tak, že zamítl žalobu stěžovatele, aby žalovaný (vedlejší účastník Ing. M. Z.) zajistil do 15 dnů od právní moci rozsudku na vlastní náklad uveřejnění omluvy v deníku MF DNES, a sice v rozsahu odpovídajícím minimálně rozměru 8,5 (dva sloupce) x 3 cm v redakční části listu, tohoto znění: „Omlouvám se novináři I. B. za nepravdivé výroky o tom, že psal na objednávku Českých energetických závodů, se kterými měl důvěrnou smlouvu a za to, že jsem ho nařkl z korupce.“, a aby zaplatil stěžovateli 300 000 Kč. Dále odvolací soud rozhodl o náhradě nákladů řízení.

Proti tomuto rozsudku si podal stěžovatel dovolání, o němž rozhodl v záhlaví citovaným rozsudkem Nejvyšší soud ČR tak, že jej podle § 243b odst. 2 o. s. ř. zamítl.

V podané ústavní stížnosti stěžovatel uvádí, že se jako novinář především zabývá ekologickou tematikou. Důvodem výše nastíněného soudního sporu bylo několik slovních útoků vedlejšího účastníka ve funkci předsedy vlády vůči stěžovateli, které se udály v Poslanecké sněmovně 29. 6. 1999, v pořadu České televize dne 30. 6. 1999, ve vysílání rozhlasové stanice Český rozhlas – Radiožurnál dne 3. 7. 1999 a také na tiskové konferenci v Lidovém domě dne 16. 7. 1999. Dle stěžovatele vedlejší účastník v Poslanecké sněmovně výslovně uvedl, odvolává se na svědectví generálního ředitele ČEZ Ing. Č. toto tvrzení: „Když si přečtete neustále nějaké konkrétní důkazy o korupci novinářů, dovoďte, abych vám jeden dal. Existuje novinář, který se jmenuje I. B. Tento novinář psal pro časopis Reflex a možná ještě píše. Tento I. B. psal články na podporu dostavby jaderné elektrárny Termelín. Na tom není samozřejmě nic špatného. Já, jak dobře víte, jsem rovněž zastáncem dostavby této elektrárny. Ale tento I. B. měl důvěrnou smlouvu s Českými energetickými závody, to znamená, psal na objednávku Českých energetických závodů, a to už

pokládám za formu korupce.“ V pořadu České televize pak vedlejší účastník měl toto tvrzení doplnit: „A když dovolíte, já vám jako prvním novinářům řeknu něco, co jsem ještě neměl příležitost říci. Víte, že jsem včera obvinil pana redaktora I. B., který na mě následně podal oznámení, z toho, že si ať už jakoukoli formou nechával zaplatit své články ve prospěch dostavby jaderné elektrárny Temelín, a to od podniku ČEZ. Víím tak, že tiskový mluvčí ČEZu tuto zprávu dementoval. Víím ovšem také, že mě zhruba před měsícem generální ředitel ČEZu pan Č. informoval o tom, že tato smlouva uzavřena byla a on že ji zrušil. Co z toho vyplývá? V tom případě buď nemluví pravdu tiskový mluvčí ČEZu nebo nemluví pravdu generální ředitel ČEZu. A už kvůli tomu je tyhle věci zapotřebí šetřit, až jde o zahraničí, ať jde o dopravu, ať jde o energetiku, protože korupce je strašně těžko prokazatelná.“ Ve vysílání rozhlasové stanice Český rozhlas – Radiožurnál měl vedlejší účastník uvést toto: „Veřejně vám sděluji následující informace, že jsem sledoval před nějakou dobou, asi před měsícem televizní pořad, který se, tuším, jmenuje Nahraně, a v tom pořadu byla diskuze k Temelínu. Tak tam mj. za přítomnosti pana B. ho jeden ekologický aktivista obvinil, že píše pro ČEZ za peníze ČEZu články ve prospěch jaderné energetiky. Ale shodou okolností jsem se krátce poté, protože byl přizván jako expert na jednání vlády o Temelínu, setkal s novým generálním ředitelem ČEZu panem Č. A říkal jsem mu: podívejte se, pane generální řediteli, já jsem sice pro dostavbu Temelína, ale slyšel jsem v tomto pořadu, že pan B. o vás píše za peníze za smlouvu. A myslím si, že to není správné, že se každý má prosazovat svými názory a nikoli korupcí. Pan Č. mi tehdy řekl doslova a před svědky: Pan B. u nás není zaměstnán, pan B. má u nás jenom smlouvu. Vzal jsem toto sdělení na vědomí. Ale dovoluji mi, abych pokračoval. Nyní pan Č. prohlašuje, že mne mylně informoval. Vydal takové prohlášení. Výborně, sděluji vám tedy další věc. Několik týdnů nato – a teď, upřímně řečeno, nevím kdy, při nějaké recepci, kde jsme se oba potkali – ke mně pan generální ředitel Č. přišel a oznámil mi: já jsem tu smlouvu s panem B. zrušil. A já jsem to vzal na vědomí. A teď vám oběma, protože jste redaktori, kladu jednoduchou otázku: dobře, připouštím, že se mohu mýlit a že žádná taková smlouva neexistovala. Mýlit se je lidské. Ale jak můžete zrušit smlouvu, která neexistuje?“ Na tiskové konferenci v Lidovém domě na přímou otázku stěžovatele, zda existují důkazy o jeho korupci, vedlejší účastník odpověděl: „Sled vaší causy je následující. Fáze číslo jedna: v televizním pořadu Nadoraz jste byl obviněn ekologickým aktivistou z toho, že pro ČEZ za peníze píšete propagační materiály. Byl jste v tom pořadu přítomen a nechci to teď rozvádět, protože to byla skutečná fáze číslo jedna. Čili toto obvinění zaznělo z jiné strany a veřejně ještě dříve než ode mne. Fáze číslo dvě: za přítomnosti svědků jsem se dotázal generálního ředitele ČEZu pana Č. a říkal jsem, já jsem sice zastáncem nukleární energetiky stejně tak jako vy, ale pokládám za poněkud nemravné, když si váš podnik platí články novinářů, pokud je pravda to, co bylo řečeno v pořadu Nahraně. Veřejně mohu konstatovat, že generální ředitel ČEZu konstatoval: pan B. u nás není zaměstnán, ale má s námi smlouvu. A řekl to před svědky. A fáze číslo tři, pane B.: krátce poté přišel pan Č. opět před svědky na jakési recepci v Lichtenštejnském paláci a oznámil mně, že smlouvu s vámi zrušil. To jsou tedy tři naprosto jasné argumenty, o které se opírám.“

Stěžovatel si je vědom toho, že stejně jako politici i on jako novinář je podroben zvýšené kontrole a musí snést případnou kritiku za své názory a postoje, nicméně tato kritika nesmí být nepravdivá a s ohledem na charakter nařčení dehonestující. Protože výše citované nařknutí z korupce pociťoval stěžovatel jako značnou újmu, která ohrožovala jeho čest a dobrou pověst v odborných kruzích i ve společnosti (a následky na sebe nenechaly čekat), požádal o ochranu cti a důstojnosti obecné soudy.

Výše citovaným rozsudkem soudu I. stupně bylo žalobě stěžovatele vyhověno, ale toto rozhodnutí bylo posléze změněno rozhodnutím soudu odvolacího, resp. dovolacího. Stěžovatel vytýká odvolacímu a dovolacímu soudu, že svými rozhodnutími zasáhly do jeho základního práva na osobní čest a dobrou pověst, jakož i do práva na spravedlivé soudní řízení. Stěžovatel argumentuje tím, že si je vědom toho, že kritiku počínání fyzické osoby opírající se o okolnosti, o nichž je sdělován pravdivý údaj, nelze zpravidla pokládat za odporující ustanovení § 11 občanského

zákoníku, a to i když v kritice bylo použito v odpovídající míře ironizování, odsuzování a zavrhování kritizovaného počínání fyzické osoby. Naproti tomu, použití kritiky, ironizování, odsuzování a zavrhování jednání nebo činnosti fyzické osoby, o níž je sdělován nepravdivý údaj, představuje zpravidla citelný neoprávněný zásah do práva fyzické osoby na ochranu její osobnosti, přičemž tu jde o značnou intenzitu neoprávněného zásahu, který bude obvykle mít nepříznivé důsledky pro takto postiženou osobu co do jejího postavení. Jak stěžovatel uvádí, obvinění vedlejšího účastníka bylo prvním jmenovitým obviněním novináře z korupce, přičemž se jednalo o podezření z korupce průmyslovým koncernem, které je z pohledu novináře považováno za nejhorší. Stěžovatel se obává, že v jakémkoli budoucím odborném sporu s ekologickými aktivisty bude z tohoto důvodu znevýhodněn. Stěžovatel konkrétně nesouhlasí s názorem odvolacího soudu, který úvodní informaci o korupci stěžovatele shledal jako pravdivou, neboť ji vedlejší účastník získal od věrohodné osoby. Stěžovatel namítá, že svědectví před soudem prvního stupně a u odvolacího soudu si v mnohém odporují, působí nevěrohodně a účelově. Rozhodně nemůže souhlasit s tím, že označení novináře za zkorumpovaného bylo vlastně výkonem práva kritiky, který nemůže být podroben důkazu pravdy. Především je však stěžovatel názoru, že se vedlejší účastník nemůže zprostit odpovědnosti poukazem na relevantní zdroj informací. Nelze, dle jeho názoru, připustit, aby pouhý odkaz na relevantní osobu zbavovalo nositele zprávy odpovědnosti. Pouze v případě, vykonává-li zpravodajskou povinnost, lze připustit, že pokud zprostředkovává informaci o určité události, kdy je dán veřejný zájem, může být právu na informace a jejich šíření dána přednost před ochranou osobnosti. A právě při střetu těchto práv je povinností soudů, aby s přihlédnutím k okolnostem každého případu zvážily, zda nebyla jednomu právu dána bezdůvodně přednost před právem druhým. V daném případě však nešlo o tradiční kolizi sdělovacích prostředků a politika, jak tomu zpravidla bývá při střetu práva na informace a práva na ochranu osobnosti, nýbrž v projednávaném případě byl novinář „terčem“, kterým se nedobrovolně stal v „jakémsi odvěkém boji mezi novináři a politiky“ a navíc byl v nerovném postavení. Stěžovatel také vyjádřil svůj nesouhlas s tím, že soud posoudil výroky, které následovaly po stanovisku ČEZ a které informaci o možné korupci či psaní za peníze vyvracely, tak, že se jednalo o jakési vyjádření na žádost médií či žalobce. Stěžovatel se naopak domnívá, že tyto výroky byly odpovědí na otázky související s tím, že jak ČEZ tak i její generální ředitel zprávu o existenci smlouvy dementovali a otázky se vztahovaly k důkazům o korupci. K rozhodnutí dovolacího soudu stěžovatel uvádí, že očekával, že se Nejvyšší soud ČR vypořádá s námitkami, které byly v dovolání uvedeny, což se nestalo. I když sám dovolací soud v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že odvolací soud měl nelehkou úlohu, zopakoval jen používanou judikaturu a uzavřel bez zdůvodnění, že aplikace ustanovení § 11 a § 13 občanského zákoníku a jejich výklad nelze pokládat za odporující slovnímu znění těchto ustanovení v uveřejněné judikatuře soudů.

Vzhledem k výše uvedenému stěžovatel navrhuje, aby Ústavní soud svým náležením zrušil obě v záhlaví citovaná rozhodnutí obecných soudů.

Za účastníka řízení, Vrchní soud v Praze, se k podané ústavní stížnosti vyjádřila předsedkyně senátu JUDr. N. Ž., která uvedla, že odkazuje v plném rozsahu na odůvodnění napadeného rozsudku.

Za Nejvyšší soud ČR se k podání stěžovatele vyjádřil předseda senátu JUDr. J. R., který uvedl, že obsah ústavní stížnosti nepřináší žádnou konkrétní výtku vůči postupu odvolacího a dovolacího soudu v řízení z hlediska procesních předpisů a ani vůči právnímu posouzení věci v rozhodnutí těchto soudů, jež by obsahovala něco jiného než nesouhlas s hodnocením důkazů provedeném odvolacím soudem. Proto z hlediska aplikace a výkladu ustanovení občanského zákoníku a občanského soudního řádu odvolacím a dovolacím soudem v daném případě nelze ústavní stížnost stěžovatele pokládat za důvodnou. Posouzení z hlediska ústavněprávních předpisů je pak na Ústavním soudu, jak uvedl předseda senátu.

Vedlejší účastník Ing. M. Z. se k ústavní stížnosti vyjádřil v tom smyslu, že vycházel z informace tehdejšího generálního ředitele ČEZ a tvrzení, že si měl tuto informaci ověřit, pokládá za absurdní. Dále uvedl, že subjektivně se domnívá, že informace tehdejšího generálního ředitele ČEZ byla pravdivá. K tomuto vyjádření ovšem Ústavní soud nepřihlédl, neboť vedlejší účastník nebyl zastoupen advokátem ve smyslu § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu .

Dále si Ústavní soud z veřejných zdrojů zjistil, že Syndikát novinářů České republiky vypracoval Etický kodex novináře, k jehož dobrovolnému dodržování vyzval všechny české a moravské novináře bez ohledu na jejich členství v syndikátu. Dle čl. 1 písm. i) tohoto dokumentu je novinář povinen přijímat pouze úkoly srovnatelné s jeho profesionální důstojností a dle čl. 2 písm. d) nezneužívat povolání novináře k činnosti reklamního pracovníka a nepřijímat žádnou odměnu přímou nebo nepřímou od zájemců o reklamu. Z Deklarace principů novinářského chování, vyhlášené jako norma profesionálního chování novinářů, která byla schválena na 2. světovém kongresu Mezinárodní federace novinářů v Bordeaux ve dnech 25. – 28. 4. 1954 a posléze upravena na 18. světovém kongresu Mezinárodní federace novinářů v Helsinkách ve dnech 2. – 6. 6. 1986, dále Ústavní soud zjistil, že novinář bude považovat za vážný profesionální přestupek mj. přijetí jakékoli formy úplatku.

II.

Ústavní soud zjistil z vyžádaného spisu sp. zn. 37 C 115/99 následující skutečnosti:

V roce 1999 stěžovatel napsal pro časopis Reflex článek o jaderné energetice. Byl po zveřejnění stati osloven mluvčím ČEZ, a.s., dal souhlas s jejím využitím pro potřeby ČEZ s podmínkou, že bude zveřejněno, že stať je přetištěna se svolením autora bez nároku na honorář (č.l. 29, 64).

V televizním pořadu Nahraně vysílaném 22. 3. 1999 uvedl ekologický aktivista J. B. na adresu stěžovatele: „Jste neobjektivní novinář, protože Vaše články tiskne ČEZ jako placenou reklamu.“

Dne 12. 5. 1999 v předsálí na Úřadu vlády sdělil tehdejší generální ředitel ČEZ, a.s., vedlejšímu účastníkovi (tehdejšímu předsedovi vlády), a to k jeho výslovného dotazu, že ČEZ novináře nezaměstnává a nezaměstnává ani stěžovatele. Pokud pro ně novináři pracují, pak „na smlouvu“ (č. l. 50, 52).

Den poté vydal generální ředitel pokyn, aby byla smlouva se stěžovatelem zrušena, když vycházel z informace předsedy vlády poskytnuté mu den před tím o tom, že články stěžovatele využívá ČEZ, a byv přesvědčen, aniž by samotnou publikaci článku viděl, že se vše honoruje, tj. přesvědčen o tom, že i stěžovateli musel být vyplacen honorář na základě smlouvy s ním (č. l. 50).

Za pár týdnů poté, na blíže neurčené recepci, se vedlejší účastník, někdejší předseda vlády, setkal s bývalým ředitelem ČEZ a generální ředitel ČEZ jej informoval o svém svrhu označeném postupu (č. l. 30, 50, 52).

Dne 28. 6. 1999 se konala tisková konference po schůzi vlády, na níž ministerský předseda hovořil o korumpování novinářů (č.l. 70) v souvislosti s prezentováním politiků v médiích. Ke stejné problematice se zaměřením k osobě bývalého ministra zahraničních věcí J. Zieleniece promluvil tehdejší ministr zahraničních věcí J. K. Přítomní novináři vytýkali členům vlády, že o obvinění exministra Zieleniece hovoří veřejně, bez uvedení důkazů (č.l. 77). Předseda vlády uvedl, že od ministra zahraničních věcí obdržel seznam čtyř mediálních agentur, které měly prezentovat J. Z., zároveň však sdělil, že jejich názvy k požadavku J. K. zveřejní až poté, kdy se J. K. sejde s J. Z.,

a dále prošetří podezření z vynakládání přehnaných finančních prostředků pro osobní prezentaci J. Z. J. K. rozvedl kritiku J. Z. a jeho práce a novinářům sdělil, že prošetřuje okolnosti výběru agentur pro prezentaci zahraniční politiky v období působení ministra Z., jakož i důvody jejich vysokého finančního odměňování (č.l. 71, 72). Premiér poté uzavřel odpovědi novinářům sdělením, že důvěřuje členům vlády a jejich informacím a nebude-li přesvědčen o opaku, nemá důvod se J. Z. omlouvat.

Dne 29. 6. 1999 v předsálosti poslanecké sněmovny novináři opět na premiéra naléhali, aby sdělil seznam agentur, které měly za vysokou úplatu vytvářet lepší image exministra Z., což dožadovaný odmítl, avšak zároveň sdělil, že uvede případ korupce novinářů. Nato uvedl první stěžovatelem napadený výrok (č.l. 2, 8, 9, 10, 14, 95, 96).

Zprávy ČTK a internetových deníků z téhož dne obsahují stěžovatelovo odmítnutí jeho nařčení z korupčního jednání. (Č. l. 10).

Mediální zprávy ze dne 30. 6. 1999 k prohlášení vedlejšího účastníka ze dne 29. 6. 1999, tj. zprávy poskytované médiu den poté, obsahují vyjádření mluvčího ČEZ, a.s., v němž se uvádí, že současné vedení společnosti stěžovatele nikdy neplatilo a nic nenasvědčuje tomu, že by tak činila minulá vedení ČEZ, a.s.. Tyto zprávy také obsahují prohlášení generálního ředitele ČEZ, a.s., v němž s politováním konstatoval, že na základě neúplných informací chybně informoval premiéra o vztazích mezi ČEZ a stěžovatelem a současně se oběma pánům omluvil (č. l. 11, 12, 15).

Dne 30. 6. 1999 vedlejší účastník v podstatě zopakoval žalované výroky v pořadu ČT, k nimž dodal, že ví o dementi poskytnuté médiím mluvčím ČEZ, a.s., a dále uvedl, že generální ředitel ČEZ, a.s., jej asi před měsícem informoval o tom, že smlouva se stěžovatelem byla uzavřena a on ji zrušil. Z údajů generálního ředitele vedlejší účastník dovodil, že buď nemluví pravdu mluvčí ČEZ, a.s., nebo jeho generální ředitel (č. l. 2).

Dne 3. 7. 1999 v besedě Radiožurnálu vedlejší účastník popsal genezi žalovaných výroků od TV pořadu Nahraně po dementi generálního ředitele a dodal „připouštím, že se mohu mýlit a že žádná taková smlouva neexistovala, mýliti se je lidské. Ale jak můžete zrušit smlouvu, která neexistuje?“ (č.l. 35).

Dne 16. 7. 1999 k dotazu stěžovatele, zda existují důkazy o jeho korupci, který vznesl na tiskové konferenci v Lidovém domě, vedlejší účastník zopakoval v podstatě to, co uvedl dne 3. 7. 1999 v Radiožurnálu, aniž by ovšem již dodával informaci o tiskovém prohlášení ČEZ a tiskové prohlášení generálního ředitele (č. l. 3).

III.

Před tím než Ústavní soud mohl přikročit k vlastnímu posouzení merita věci, byl nucen se s ohledem na svou dosavadní judikaturu (III. ÚS 28/96) zabývat otázkou, zda je vedlejší účastník M. Z. (původně žalovaný) vůbec osobou pasivně legitimovanou v původním sporu. Po zvážení věci dospěl Ústavní soud k závěru, že vedlejší účastník je osobou pasivně legitimovanou v původním sporu a že daná věc se významně odlišuje od svrchu uvedeného rozhodnutí Ústavního soudu.

Ve sporu týdeníku Respekt proti ministru J. L. (někdejšímu ministru zemědělství) šlo o odepření poskytnout informace, které bylo obsaženo v dopisu podepsaném J. L. Ústavní soud při odmítnutí ústavní stížnosti mj. dovodil, že dopis ministra je třeba považovat za rozhodnutí správního orgánu.

Dnes řešená věc se od uvedené věci sp. zn. III. ÚS 28/96 významně odlišuje. Rozhodnutí

ministra o neposkytnutí informace spadalo do zákonem mu věcně vymezené kompetence ministra. Ministr L. tedy jednal ve věci, která mu kompetenčně náležela. Oproti tomu byl sice vedlejší účastník v dané věci v době, kdy pronášel žalované výroky, předsedou vlády ČR, avšak vládě jako ústavnímu orgánu nelze případnou odpovědnost za tyto výroky přičíst, neboť jejich obsah, tj. sdělování informací o výsledku vyšetřování vedeného samotným předsedou vlády k údajnému stěžovatelovu jednání a hodnocení tohoto jednání z pohledu trestního práva, není v žádném případě věcí spadající do kompetence vlády. Vyšetřovací pravomoci vláda nemá, a to ani v jedné z funkčních poloh, v nichž působí, tj. ani v případě, že vykonává funkce politické, ani když vykonává funkce správní. Proto získá-li vláda nebo kterýkoli její člen anebo dokonce i její předseda poznatky o jednání, které by mohlo být považováno za trestný čin, není vláda oprávněna se jimi zabývat, ve smyslu je vyšetřovat, a tím méně je oprávněna dokonce je právně posuzovat a se svými závěry seznamovat veřejnost. Pokud se takového jednání dopustí některý z členů vlády, nepřipustně vystupuje z mezí svých oprávnění člena vlády, nebo dokonce předsedy vlády. Takové jednání člena vlády je z hlediska kompetenčního jednáním ultra vires, vládu nezavazuje a vláda jako orgán jednající za stát za něj nemůže být činěna odpovědnou. Člen vlády, který se takového jednání dopustí, je za něj proto odpovědný jako fyzická osoba – tj. mimo jiné v případném sporu o ochranu osobnosti je on sám pasivně legitimovanou osobou. Toto zjištění nevyklučuje, aby při dalším věcném posuzování případu byl brán zřetel právě k tomu, že za žalované výroky pronesl člen vlády, ba její předseda (viz níže).

Protože ústavní stížnost splňovala všechny formální náležitosti vyžadované zákonem o Ústavním soudu, bylo možno přistoupit k jejímu věcnému projednání.

IV.

Předmětem posouzení v dané věci je, zda obecné soudy (vrchní soud a nejvyšší soud) zasáhly do základního práva stěžovatele na zachování jeho cti a dobré pověsti (čl. 10 Listiny) tím, že naopak poskytly ochranu základnímu právu na svobodný projev, svědčícímu vedlejšímu účastníkovi, původně žalovanému.

A) Základní právo na svobodný projev je třeba považovat za konstitutivní znak demokratické pluralitní společnosti, v níž je každému dovoleno vyjadřovat se k věcem veřejným a vynášet o nich hodnotící soudy.

Věcí veřejnou jsou veškeré agendy státních institucí jakož i činnost osob působících ve veřejném životě, tj. např. činnost politiků místních i celostátních, úředníků, soudců, advokátů, popř. kandidátů či čekatelů na tyto funkce; věcí veřejnou je ovšem i umění včetně novinářských aktivit a showbyznysu a dále vše, co na sebe upoutává veřejnou pozornost. Tyto veřejné záležitosti, resp. veřejná činnost jednotlivých osob, mohou být veřejně posuzovány. Při kritice veřejné záležitosti vykonávané veřejně působícími osobami platí z hlediska ústavního presumpce, že jde o kritiku ústavně konformní. Jde o výraz demokratického principu, o výraz participace členů občanské společnosti na věcech veřejných.

Přítom presumpcí ústavní konformity je chráněn toliko hodnotící úsudek, nikoli tvrzení faktů, která v míře, v níž sloužila za základ kritiky, musí naopak důkazně prokazovat kritik sám.

Prokázání tvrzených faktů kritikem samotným platí jako evropský ústavní standard (např. rozhodnutí Sněmovny lordů ze dne 28. 10. 1999 ve věci Reynolds v. Times News Papers Limited nebo rozhodnutí německého Spolkového ústavního soudu (BVerfG) ze dne 3. 6. 1980, 1 BvR 797/78 v případě Böll, který je potvrzován i judikaturou Evropského soudu pro lidská práva - dále jen ESLP – např. rozhodnutí velkého senátu ze dne 17. 12. 2004 ve věci Pedersen a Badsgaard v. Dánsko).

Dalším obecným pravidlem, které lze dovodit z evropské judikatury, je, že chce-li kdokoliv zveřejnit o jiné osobě informaci difamačního charakteru, nelze jeho počínání považovat za rozumné či legitimní, pokud neprokáže, že měl rozumné důvody pro spoléhání se na pravdivost difamační informace, kterou šířil, a dále pokud prokáže, že podnikl řádné dostupné kroky k ověření pravdivosti takové informace, a to v míře a intenzitě, v níž mu bylo ověření informace přístupné, a konečně, pokud sám neměl důvod nevěřit, že difamační informace je nepravdivá.

Zveřejnění takové informace nelze považovat za rozumné i tehdy, pokud si šířitel informace neověří její pravdivost dotazem u osoby, které se informace týká a nezveřejní i její stanovisko, s výjimkou nemožnosti takového postupu anebo tam, kde to zjevně nebylo nutné (Reynolds viz shora).

Důležité pro zvážení legitimního zveřejnění informace je zkoumání motivu zveřejnění. Legitimitu zveřejnění informace nelze dovodit pokud byla dominantně motivována touhou poškodit difamovanou osobu, pokud šířitel sám informaci nevěřil anebo pokud ji poskytl bezohledně, aniž by se řádně staral o to, zda je či není pravdivá.

Tvrzená difamační fakta je třeba vždy posuzovat komplexně pod zorným úhlem mnoha hledisek, která lze vyjádřit v následujících bodech (shodně viz Amicus Curiae Opinion Benátské Komise ze dne 17. 3. 2004, CDL-AD(2004)011):

1. Závažnost obvinění. Čím závažnější obvinění je, tím více byla veřejnost dezinformována a difamovaná osoba poškozena, pokud tvrzení není pravdivé.
2. Povaha informace a uvážení, do jaké míry je předmětný problém záležitostí veřejného zájmu.
3. Zdroj informace. Někteří šířitelé informace nemají přímou znalost o události. Někteří mají vlastní důvody rozmělnit informaci anebo jsou placeni za své příběhy.
4. Vynaložené úsilí a konkrétní kroky k ověření pravdivosti informace.
5. Status informace. Obvinění již může být předmětem vyšetřování, které vyžaduje ohledy.
6. Naléhavost záležitosti. Zprávy jsou často komoditou podléhající rychlé zkáze.
7. Zda byl žádán komentář od stěžovatele (žalobce). Ten může mít informace, kterými jiní nedisponují nebo které nesdělili. Oslovení stěžovatele (žalobce) nemusí být vždy nutné.
8. Zda médií šířené sdělení obsahovalo podstatu události viděné očima stěžovatele (žalobce).
9. Tón sdělení šířeného médií. Původce mediálně šířené informace může iniciovat diskusi nebo vyšetřování. Nemusí prezentovat obvinění jako sdělování faktu.
10. Okolnosti zveřejnění včetně jeho načasování.

Pokud jde o hodnotící soudy, i přehánění a nadsázka, byť by byly i tvrdé, nečiní samy o sobě projev nedovoleným. Ani nepřipadnost názoru kritika z hlediska logiky a podjatost kritika nedovolují samy o sobě učinit závěr, že kritik vybočil z projevu, který lze označit za přiměřený. Pouze v případě, že jde o kritiku věcí či jednání osob veřejných, která zcela postrádá věcný základ a pro kterou nelze nalézt žádné zdůvodnění, je třeba považovat takovou kritiku za nepřiměřenou. Při

tom je třeba vždy hodnotit celý projev uskutečňující se ve formě literárního, publicistického či jiného útvaru, nikdy nelze posuzovat toliko jednotlivý vytržený výrok anebo větu.

Teprve tehdy, když se takto chápaný svobodný projev dostane do konfliktu s jinými právními statky chráněnými ústavním pořádkem (imanentní omezení základních práv – viz nálezn. sp. zn. Pl. ÚS 42/02) nebo zákony vydanými za účelem, pro který lze svobodný projev omezit ve smyslu čl. 17 odst. 4 Listiny (jde o práva a svobody druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti), nastanou podmínky pro to, aby byl konkrétní projev testován hledisky uvedenými shora. Při posuzování těchto požadavků je třeba v konkrétní věci zvažovat obecně i konkrétně ve věci se uplatňující a proti sobě stojící právní statky.

B) Čest a dobré jméno osoby jsou hodnoty náležející do kulturního dědictví naší civilizace mající kořeny v křesťanství a judaismu („Vzácnější jest jméno dobré než bohatství veliké, přízeň lepší než stříbro a zlato.“ Kniha přísloví, kap. XXII v.1, Kaz. 7.1.). Jakkoliv se obsah a rozsah této hodnoty v čase mění, lze dospět k závěru, že její součástí jsou i ta pravidla, která se objevují v etických kodexech různých profesí, tj. i profese novinářů.

Čest je také integrální a důležitou součástí důstojnosti člověka. Formuje rovněž základ mnoha rozhodnutí činěných členy demokratické společnosti, která jsou fundamentální pro její dobré fungování. Čest hraje roli ve vztazích jako např. koho zaměstnavatel zaměstná, resp. pro koho pracovník chce pracovat, je rozhodující při úvaze o tom, kdo má postoupit do vyšších pracovních či funkčních pozic, čest je důležitá pro rozhodnutí o tom, s kým navázat obchodní vztahy nebo komu bude dán hlas v politickém životě. Je-li jednou čest pošpiněna neopodstatněným obviněním vyjádřeným veřejně, a tím spíše v médiích, může být pověst a čest osoby poškozena navždy a zvláště pak v situaci, není-li dána možnost rehabilitace. Pokud taková situace nastane, prohrává jak osoba sama, tak i společnost. A právě proto nelze vycházet z toho, že ochrana pověsti, resp. cti, je záležitostí důležitou pouze pro dotčeného jednotlivce, případně jeho rodinu. Z těchto důvodů je ochrana pověsti, resp. cti, třeba vnímat i jako ochranu veřejného statku. Je proto ve veřejném zájmu, aby čest a pověst osob působících ve veřejném životě nebyla diskutována ve skutkově posunutých rovinách. Jak na poli politiky, tak ve sdělovacích prostředcích volič potřebuje být schopen rozeznat dobro od zla, aby nakonec mohl učinit informovaný výběr ve vztahu k politikovi i k médiím. Právě vzhledem k těmto úvahám smlouvy o lidských právech stejně jako Listina nepovažují svobodu projevu za absolutní právo (viz shora).

Základní právo na čest se uplatňuje ve více sférách. Jde o soukromou sféru, sféru společenskou, občanskou a profesionální, přičemž poslední tři lze označit za sociální sféru. V první sféře jde vlastně o ochranu soukromí, v jehož rámci se nepochybně také uplatňuje i právo na čest. Zásadně je věcí každého, co a v jakém rozsahu z této sféry uvolní jako informaci pro okolní svět. Jinými slovy, v tomto segmentu zpravidla platí informační sebeurčení, do kterého nelze zvenčí vstupovat.

Vrstva společenská, občanská a profesionální reflektují sociální povahu základních práv, resp. odrážejí fakt, že jednotlivec žije ve společenství a vstupuje s ostatními jeho členy do komunikace a skrze své chování, ba dokonce skrze své samotné bytí, ovlivňuje ostatní členy společenství. V tomto druhém pásmu nelze trvat na naprostém informačním sebeurčení, jinými slovy lze do tohoto pásma za určitých podmínek vstupovat. Sociální sféry tak mohou být narušeny proporcionálními vstupy uskutečňovanými za účelem ochrany zájmů společenství. Protože práva na osobní čest a dobrou pověst garantovaná čl. 10 odst. 1 Listiny (Úmluvou toto právo samostatně garantováno není) není omezitelné obyčejnými zákony, jejichž účel by Listina stanovila v podobě veřejných statků (tak jako např. u svobody projevu), je třeba potenciálně možná omezení tohoto práva hledat v kategorii imanentních omezení, tj. omezení plynoucích přímo z ústavního pořádku samotného. Takovéto imanentní omezení základního práva na čest lze nalézt i v požadavku ochrany

svobodného projevu, který je také ústavně chráněn (viz shora).

V.

Při posouzení věci z ústavního pohledu vycházel Ústavní soud z toho, že stěžovatel jako novinář – komentátor – je osobou působící ve veřejném životě a zejména jeho profesní činnost proto může být předmětem veřejné kritiky. Avšak pravdivost tvrzených faktů obsažených v kritickém projevu musí prokázat vedlejší účastník a jím projevený kritický názor podléhá testu z pohledu principu přiměřenosti.

Dále Ústavní soud posoudil výroky vedlejšího účastníka a dospěl k závěru, že až na výjimku právního hodnocení údajného chování stěžovatele se jednalo o tvrzení faktů.

Výroky vedlejšího účastníka tak, jak byla jejich pravdivost zjištěna vrchním soudem, podrobil Ústavní soud testu uvedenému pod sub IV.

Ad 1) Ústavní soud posoudil především východiska vrchního soudu, který své rozhodnutí založil na vyhodnocení žalovaných výroků vedlejšího účastníka tak, že žalovaný informoval novináře o sdělení generálního ředitele ČEZ pravdivě a rovněž jej uvedl jako zdroj svých informací. Pokud pak vedlejší účastník tyto výroky vyhodnotil jako korupci, šlo o jeho názor, který ze své povahy není přístupný důkazu pravdivosti.

Toto vyhodnocení výroků vedlejšího účastníka se Ústavnímu soudu jeví jako vadné. Již v prvním žalovaném výroku učiněném 29. 6. 1999 se vedlejší účastník neomezil na tlumočení informace, kterou obdržel od generálního ředitele ČEZ, a.s. Ten vypovídal před vrchním soudem jako svědek. Svědek totiž nikdy nehovořil o „důvěrné smlouvě“ stěžovatele s ČEZ. Přitom užití označení „důvěrná smlouva“, kterého použil vedlejší účastník v kontextu poskytnutí „důkazu“ o korupci novináře, lze dle názoru Ústavního soudu hodnotit jako výrok obsahující tvrzení faktu, který měl posílit argumentaci k nekalosti údajného jednání stěžovatele. Informace generálního ředitele o smlouvách s novináři, jak vyplynulo z dokazování provedeného vrchním soudem, byla oproti tomu neutrální z hlediska hodnocení smluv s novináři.

Také z celkového kontextu poskytované informace (původně šlo o rozhovor k údajné korupci novinářů ze strany J. Z.) nelze dovodit závěr, že účelem poskytování informace bylo informovat o tom, co vedlejšímu účastníkovi sdělil generální ředitel ČEZ.

Primárně je však důležité vyhodnocení toho, že není úkolem předsedy vlády poskytovat novinářům informace o sdělení generálního ředitele ČEZ, byť šlo o obchodní společnost s výraznou majetkovou účastí státu. Nelze akceptovat, aby výroky předsedy vlády byly hodnoceny tak, jakoby byl mluvčím soukromé obchodní společnosti.

Srovnání vrchního soudu s tištěnými médii přejímanými „svodkami“ Policie ČR se jeví v tomto světle jako zcela nepřipadné. To proto, že významnou funkcí tištěných médií je právě poskytování nekomentovaných informací, tj. zpravodajství. List vlastněný soukromou právníčkou osobou má plné právo spoléhat se na pravdivost údajů obsažených v úředních záznamech Policie ČR, neboť pravdivost úředních informací poskytovaných státními orgány je třeba presumovat z důvodů rozvedených níže. Vedlejší účastník však poskytl minimálně zprávu komentovanou a právě svým komentářem umocnil závažnost obvinění, které bylo obsaženo v jeho sdělení. Že šlo o obvinění závažné, dopadající do oblasti dobré pověsti a profesní cti stěžovatele ve smyslu novinářského kodexu, které zároveň mělo závažný existenční dopad pro stěžovatele, jasně vyplynulo z dokazování provedeného již před soudem prvního stupně.

Že závažnost obvinění přesáhla i osobní zájem stěžovatele, je rovněž zcela zřejmé, neboť sdělením byla zpochybněna komunita novinářů jako profesní skupina. Opět totiž nelze odhlížet od kontextu, v němž bylo sdělení předáváno, a od toho, že mělo posloužit jen jako příklad rozšířeného jevu - korupce novinářů. Vytvoření obrazu zkorumpovaných médií má ovšem na vztahy v občanské společnosti devastující účinek, neboť jednotlivci jsou při tvorbě svých názorů a jejich následném promítání do každodenního rozhodování zpravidla zcela odkázáni na informace pocházející z médií. Závažností obvinění proneseného vedlejším účastníkem se však vrchní soud v těchto souvislostech vůbec nezabýval.

Ad 2) S tím, co bylo uvedeno sub ad 1), souvisí i posouzení povahy tohoto výroku a jeho vyhodnocení z hlediska veřejného zájmu. Jeho obsah – korupce mezi novináři s uvedením jednoho tzv. důkazu - je nepochybně záležitostí veřejného zájmu, a to již z důvodu uvedeného shora sub ad 1. Také množství mediálních zpráv, které reagovaly na výrok premiéra, o tom vypovídá.

Ad 3) Pokud jde o zdroj sdělení, vychází rozhodnutí vrchního soudu ze zjištění, že vedlejší účastník neměl přímou znalost o skutečnostech tvořících obsah jeho informace. Vrchní soud poté vyšel z naprosto nereálného a o pustý formalismus se opírajícího názoru, totiž z toho, že pokud vedlejšího účastníka informoval „statutární orgán“, musí být jeho informace pravdivá a nevěcně uzavřel, že ji nebylo třeba dále ověřovat. Odhlédl přitom od faktu, že ČEZ je obrovská obchodní společnost a žádný generální ředitel nemůže být informován o veškerém dění v ní a dále, že je velmi nepravděpodobné, ba vyloučené, že bude informován dokonce o dění, které přímo nesouvisí s předmětem činnosti obchodní společnosti anebo dokonce o dění, které časově předcházelo zastávání funkce konkrétní osobou.

Především však vrchní soud vůbec nehodnotil zjištěné skutečnosti vztahující se ke způsobu předání informace generálním ředitelem ČEZ vedlejšímu účastníkovi – předsedovi vlády. Z nezpochybnované části svědecké výpovědi generálního ředitele ČEZ (č. l. 138) vyplynulo, že předseda vlády se svědka na zaměstnávání novinářů dotazoval v „předpokoji“ po zasedání vlády, v době kolem půlnoci a k druhému setkání obou mužů, které mělo trvat pár vteřin, došlo na blíže neurčené recepci, kde generální ředitel ČEZ předsedu vlády, jak se posléze ukázalo, mylně informoval o tom, že smlouvu se stěžovatelem zrušil.

Čas, způsob a místa předávání „informací“ nepochybně ovlivnily jejich kvalitu ve smyslu jejich přesnosti a z ní se odvíjející pravdivosti. Z následného prověření obsahu sdělení skutečně informovaným odborným aparátem ČEZ také vyplynula jejich obsahová nepravdivost.

Ústavní soud má za to, že informace osob zastávajících vysoké ústavní funkce poskytované veřejnosti se nemohou opírat o zdroj v podobě ústního podání v podmínkách, které v každém rozumném člověku vyvolají přinejmenším podezření z toho, že osoba informaci poskytující mohla díky času, místu, popř. atmosféře nabýt dojmu, že nejde o žádnou závažnou informaci a tomu přizpůsobila míru pečlivosti. Stejně tak je třeba vzít v úvahu, že osoba poskytující informaci, stejně jako osoba ji přijímající, mohla být buď vyčerpaná po dlouhé pracovní zátěži (první setkání obou aktérů) nebo rozptylovaná společenskou atmosférou události - recepce – jíž se zúčastnila. Ústavní soud je přesvědčen o tom, že informace poskytované vysokými ústavními činiteli obsahující tak výbušný potenciál jako v tomto případě, by měly být seriózně ověřovány jejich odbornými aparáty předtím, než budou veřejně sdělovány, což se v daném případě evidentně nestalo.

Vrchní soud také nehodnotil výrok vedlejšího účastníka z hlediska kontextu politické situace ve státě, resp. pod zorným úhlem politického programu vlády, jejímž předsedou v té době vedlejší účastník byl. Jedním z hlavních bodů politického programu tehdejší vlády byl totiž boj s korupcí. Tento jistě veřejně velmi prospěšný politický program tvoří však zároveň kontext dané věci a je třeba jej vyhodnotit v rámci hodnocení motivace vedlejšího účastníka k předání sdělení. Plnění

politického programu by nepochybně mohlo být silným motivem pro poskytnutí informace. Kontext pro vyhodnocení motivu musí také tvořit vyhodnocení pravdivosti sdělení vedlejšího účastníka, které mělo obdobný obsah ve vztahu k J. Z., neboť toto sdělení je neoddělitelně kontextuálně svázáno s posuzovaným výrokiem.

Ad 4) Narozdíl od vrchního soudu, a to z důvodů uvedených sub ad 3, hodnotí Ústavní soud prokázaně vynaložené úsilí vedlejšího účastníka k ověření pravdivosti jeho následného výroku jako zcela neadekvátní vzhledem k difamačnímu potenciálu obsaženému v něm. Prokázané úsilí naopak hodnotí jako neadekvátní ve vztahu k možnostem vedlejšího účastníka ověřit si pravdivost informace. Vedlejší účastník se v té době mohl spolehnout na spolupráci obrovského administrativního aparátu, který pro něj zajišťoval nebo zajišťovat mohl podklady pro veřejná vystoupení.

Ad 5) Status informace byl vysvětlen pod bodem III. tohoto nálezu, tj. jako jednání ultra vires ve vztahu ke kompetencím vlády ČR. Vybočení z kompetencí vlády však vždy má a mělo i v tomto případě závažné důsledky. Informacím poskytovaným předsedou vlády je ze strany občanů státu vždy přikládána větší váha než informacím pocházejícím od jiných osob, včetně médií. Občan demokratického právního státu od ústavních činitelů zcela přirozeně očekává pravdivé informace a dále očekává, že ústavní činitelé budou zachovávat naprostý respekt k jednotlivým osobám – členům občanské společnosti.

Uvedený princip je také východiskem, z něhož se odvíjí samotná idea demokratického právního státu. Zmíněný a právem očekávaný respekt samozřejmě zcela vylučuje difamaci jednotlivců státní mocí (jejímiž reprezentanty ústavní činitelé jsou). Představitelé státní moci jsou proto povinni zveřejňovat jen skutkově důkladně prověřené informace, které se navíc vztahují toliko k věcem, které spadají do jím kompetenčně vymezené oblasti. Nemá-li ústavní činitel svá tvrzení faktů důkladně prověřena co do pravdivosti, není oprávněn je zveřejnit. Tato východiska platí tím spíše v případě tvrzení faktů, která hrozí difamovat jednotlivé osoby, byť tyto vystupují ve věcech veřejných.

Bez dodržování této základní náležitosti nemůže fungovat žádný stát, který má být považován za demokratický a právní. Difamace jednotlivců představiteli státní moci a z ní plynoucí dezinformace všech členů společnosti je naopak technikou dobře známou totalitním režimům. Proto i zkušenost z období před rokem 1989 velí, že je třeba velmi důsledně trvat na dodržování svrchu uvedených principů, což vrchní soud pominul.

Ad 6) Vyhodnocení časové naléhavosti informace poskytnuté vedlejším účastníkem je třeba provést v rámci úvah uvedených svrchu, zejména těch, které jsou obsaženy sub ad 4, 5.

Ad 7) Otázku, zda vedlejší účastník žádal komentář stěžovatele ke svému zamýšlenému sdělení, si vrchní soud vůbec nepoložil, a proto se tímto aspektem samozřejmě nezabýval. Být lze připustit, že vedlejší účastník stěžovatelův komentář nemusel vyžadovat, platil by tento závěr jen tehdy, pokud by býval ověřoval pravdivost obsahu zamýšleného sdělení způsoby naznačenými výše. Totéž platí i pro hodnocení rozhodnutí vrchního soudu pod zorným úhlem bodu 8 svrchu naznačeného testu.

Ad 9) Tón prvního žalovaného výroku vedlejšího účastníka byl oznamovací. Navíc vedlejší účastník své tvrzení uvedl větou: „Když si přečtete neustále nějaké konkrétní důkazy o korupci novinářů, dovolte, abych vám jeden dal.“ V jeho výroku nelze nalézt ani náznak pochyb, které by bylo možno vyložit jako výzvu k následné diskusi o údajné zkorumpovanosti novinářů. Avšak z důvodů uvedených sub ad 5) nelze u osoby zastávající ústavní funkci připustit, že by, byť položením řečnických otázek, směla iniciovat diskusi na úkor cti a pověsti soukromé osoby. Takový

postup, a pouze s velkou dávkou opatrnosti, lze za určitých okolností připustit např. u investigativní žurnalistiky. Funkce předsedy vlády však není srovnatelná s účelem činnosti investigativního novináře.

Ad 10) Okolnostmi, za nichž byl první žalovaný výrok pronesen, se vrchní soud ve smyslu svrchu uvedeném (zejm. sub ad 3, 5) vůbec nezabýval a i z tohoto důvodu je třeba považovat jeho závěry za vadné.

Na závěr testovaného prvního výroku vedlejšího účastníka Ústavní soud uvádí, vypůjčuje si slova spisovatele pronikajícího hluboko pod povrch událostí a věcí, že obecné soudy, které budou ve věci znovu rozhodovat, by měly mít na paměti, že i půda pouhého zjišťování faktů je rozbahněná a kluzká a je obtížné se na ní udržet. Ani fakt není totiž něčím jasným a nepředpojatým (Salman, Rushdie, esej „Když vězněm jsou fakta“, MFD 25. 6. 2005, E-II).

Pokud jde o hodnocení rozhodnutí vrchního soudu vztahující se k tvrzením vedlejšího účastníka učiněným dne 30. 6. 1999 v ČT, 3. 7. 1999 v Radiožurnálu a 16. 7. 1999 na tiskové konferenci v Lidovém domě, jde v tomto rozsahu o rozhodnutí nepřezkoumatelné, neboť je prakticky neodůvodněné, případně jen paušálně odůvodněné, aniž by byly jednotlivé výroky analyzovány, byť se od výroku proneseného vedlejším účastníkem dne 29. 6. 1999, tedy od výroku prvního, liší a nadto byly proneseny v situaci významně odlišné než výrok první.

V případě druhého výroku tak bude zapotřebí především zhodnotit to, že vedlejší účastník zcela opominul reprodukovat vysvětlující omluvu generálního ředitele ČEZ, publikovanou spolu s vyjádřením mluvčího ČEZ, o němž se zmínil a stejně opominul vypořádat se s publikovaným vyjádřením stěžovatele samotného. Pokud by všechna tato vyjádření vedlejší účastník poctivě zmínil, nemohl by dále klást řečnické otázky, jejichž účel pak nemůže Ústavní soud nalézt v ničem jiném, než v pokračování zpochybnění cti a dobré pověsti stěžovatele.

Ve třetím případě přidal vedlejší účastník k vylíčení geneze svého obvinění ve vztahu ke stěžovateli ještě informaci o obsahu pořadu Nahraně vysílaném v ČT dne 22. 3. 1999. Tato informace rovněž představuje skutkové tvrzení, které však, jak z obsahu spisu vyplývá, nebylo pravdivé. Vedlejší účastník totiž uvedl, že ekologický aktivista obvinil stěžovatele, že píše pro ČEZ za peníze ČEZ články ve prospěch jaderné energetiky. Jak však Ústavní soud ze spisu zjistil, ekologický aktivista J. Beránek toliko uvedl, že články stěžovatele tiskne ČEZ jako placenou reklamu. Toto nepravdivé skutkové tvrzení uvedené vedlejším účastníkem ve spojení s v té době již zcela spolehlivě vyvráceným původním sdělením generálního ředitele ČEZ, tj. po jeho omluvě, která byla vedlejšímu účastníkovi již dobře známa, samo o sobě představuje výrazný zásah do cti a pověsti stěžovatele. Také svědčí o tom, že vedlejší účastník odmítl zcela nepochopitelně vzít na vědomí vysvětlení a omluvu generálního ředitele ČEZ, když začal provádět jakousi kvazianalýzu kroků generálního ředitele ČEZ, v jejímž závěru, bez jakéhokoli opodstatnění, zpochybnil pravdivost omluvy, a naopak pracoval pouze s jeho původními nepravdivými informacemi. Nabízí se otázka, kterou bude třeba vyhodnotit, a to, zda naopak přidáním nepravdivé informace o obsahu pořadu Nahraně nemělo být kompenzováno objektivně slábnoucí vyznění původních informací poskytovaných vedlejším účastníkem na základě původních nepravdivých sdělení ze strany generálního ředitele ČEZ. Tuto otázku si vrchní soud opět nepoložil, ačkoli pro hodnocení třetího výroku v jeho komplexnosti a v kontextu, v němž byl pronesen, bylo její zodpovězení nezbytné.

Pokud jde o čtvrtý výrok, vedlejší účastník zopakoval nepravdivé tvrzení o obsahu televizního pořadu Nahraně a zopakoval svou verzi sledu událostí a vše pak označil za „naprosto jasné argumenty“, o které se opírá. To vše v odpovědi na stěžovatelovu otázku, zda existují důkazy o jeho korupci. Tentokrát zcela vynechal zmínku o dementi poskytnutém společností ČEZ, omluvu jejího generálního ředitele, jakož i vyjádření samotného stěžovatele. I tyto souvislosti zůstaly

stranou pozornosti a hodnocení vrchním soudem.

Při posouzení vyjádření vedlejšího účastníka, které učinil v rámci prvního výroku o tom, že jím popsané jednání pokládá za formu korupce, Ústavní soud uvádí, že lze souhlasit s vrchním soudem potud, že šlo o vyslovení názoru, jehož pravdivost nelze zásadně ověřovat. Nelze však přehlížet, že šlo o vyslovení specifického názoru, tj. právního názoru. Přiměřenost vysloveného názoru zkoumat lze, ba je nutné ji testovat, avšak vrchní soud se o provedení tohoto testu ani nepokusil. Přitom je zjevné, že i při hodnocení přiměřenosti vysloveného právního názoru je třeba přihlížet k tehdejšímu funkčnímu postavení vedlejšího účastníka.

Omyly v právním hodnocení údajného skutku stěžovatele jsou v případě vedlejšího účastníka stěží tolerovatelné. Ve vládě, které předsedal, v té době působilo několik právníků, s nimiž měl možnost, ba povinnost, věc konzultovat, nehledě k žádoucím ba povinným konzultacím s odborným aparátem úřadu vlády. Jinak řečeno, zvýšené nároky na přiměřenost názoru vedlejšího účastníka se opět odvíjejí od jeho tehdejšího funkčního postavení a nelze na ně vztahovat parametry uplatňované např. na média, jimž lze jistou míru nepřesnosti v právním hodnocení skutků osob, o nichž referují, tolerovat, byť ani v tomto případě nemůže jít o toleranci bezbřehou. Zda vedlejší účastník vedl nějaké konzultace k právní kvalifikaci údajného jednání stěžovatele s právními odborníky, však obecnými soudy zjišťováno nebylo.

Ze všech svrchu uvedených důvodů a při vážení významu svobodného projevu ze strany jedné a významu cti a pověsti osob ze strany druhé, musí Ústavní soud konstatovat, že rozsudek vrchního soudu zcela ignoroval význam statku uvedeného posléze, což vyústilo ve flagrantní zásah do subjektivního práva stěžovatele v podobě základního práva na ochranu cti a dobré pověsti, které garantuje čl. 10 odst. 1 Listiny .

Projev vedlejšího účastníka neobstál v testu provedeném Ústavním soudem, resp. neobstálo proto ani rozhodnutí vrchního soudu, které jej aprobovalo, a to jak ve směru hodnocení pravdivosti žalovaných výroků co do tvrzených faktů, tak co do přiměřenosti vysloveného názoru. Vrchní soud neposkytl ochranu cti a dobré pověsti stěžovatele a pro Ústavní soud překvapivě poskytl ochranu základnímu právu vedlejšího účastníka na svobodný projev, ač toto právo bylo v daném případě vykonáváno v rozporu s celou řadou principů, jejichž dodržování podmiňuje poskytnutí ochrany tomuto právu.

Pro hodnocení rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, kterým bylo zamítnuto dovolání stěžovatele, platí, že pokračovalo v zásahu do základních práv stěžovatele. Ústavní soud považuje za nutné podotknout, že nerozumí odůvodnění tohoto rozhodnutí, které je sestaveno z citátů ze soudní judikatury převážně z 80. let minulého století a připomíná spíše postmoderní koláž otevřenou mnohým interpretacím než odůvodnění soudního rozhodnutí ve smyslu posouzení konkrétního případu ve světle ústavních hodnot a principů, vykládaných v kontextu soudobé evropské judikatury k obdobným věcem. Z té je také patrné, jak se přístupy jednotlivých evropských států při výkladu principů uplatňovaných při řešení střetu práva na svobodný projev a práva na čest a dobrou pověst sbližují. Protože Nejvyšší soud ČR svrchu naznačeným nárokům nedostál, bylo třeba zrušit i jeho rozhodnutí.

Ústavní soud s ohledem na shora uvedené ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) ve spojení s odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil, neboť shledal, že rozhodnutí Vrchního soudu v Praze a Nejvyššího soudu ČR porušují základní právo stěžovatele garantované čl. 10 odst. 1 Listiny .

Poučení:

Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně 11. listopadu 2005

Odlíšné stanovisko soudkyně Michaely Židlické

S výroky nálezu souhlasím, nicméně považuji za prospěšné vyjádřit se touto formou k otázce, jíž považuji za zásadní a jež zůstala v odůvodnění nálezu stranou pozornosti.

V daném případě tvořil podstatu problému právní názor Vrchního soudu v Praze, že informace zveřejněná vedlejším účastníkem, Ing. M. Z., byla pravdivá, a tedy nezpůsobila zapříčinit neoprávněný zásah do osobnostních práv stěžovatele. Vrchní soud dovodil, že vedlejší účastník tím, že uvedl zdroj informace, pouze pravdivě reprodukoval obsah svého rozhovoru s Ing. Č.; na tom nic nemění skutečnost, že se informace poskytnutá Ing. Č. ukázala jako nepravdivá. Takový výklad je ovšem z ústavněprávního hlediska neakceptovatelný, neboť upřednostňuje formální výrokovou logiku před reálným smyslem sdělení, tak jak je vnímán jeho adresáty, a přehlíží možné negativní dopady takového jednání na osobnostní sféru stěžovatele.

Výrok vedlejšího účastníka, s odhlédnutím od jeho hodnotových soudů, je možno považovat za pravdivý z hlediska výrokové logiky, nicméně nelze přehlédnout, že zcela postrádá úplnost, jež je pro posouzení pravdivosti informace v jejím materiálním smyslu rozhodující. V příjemcích informace, zprostředkované vedlejším účastníkem, byl vzbuzen mylný dojem, že i informace, jíž poskytl vedlejšímu účastníkovi Ing. Č., je pravdivá, neboť sdělení vedlejšího účastníka neobsahovalo ani náznak toho, že by tomu tak nemuselo být. Je zcela nerozhodné, zda vedlejší účastník měl či mohl ověřit skutečný stav věci, neboť odpovědnost za neoprávněný zásah do osobnostních práv je odpovědností objektivní, jež zavinění v žádné z jeho forem nevyžaduje.

O tom, že se celý incident mohl negativně promítnout do osobnostní sféry stěžovatele není nejmenších pochyb. I z tohoto důvodu nelze akceptovat výklad provedený vrchním soudem, neboť by to ústilo v situaci, kdy by za reálně existující zásah do osobnostních práv stěžovatele nebyla odpovědná ani osoba, jež výrok pronesla, ani osoba, jež k němu zavdala podnět, neboť její sdělení bylo nevěřejné a nebylo by tak zřejmě možné dovozovat příčinnou souvislost mezi jednáním osoby informaci sdělující a následným zásahem do osobnostních práv.

K omezení základních práv či svobod, i když jejich ústavní úprava omezení nepředpokládá, může dojít v případě jejich kolize. V těchto situacích je nutné stanovit podmínky, za splnění kterých má prioritu jedno základní právo či svoboda, a za splnění kterých jiné. Základní je v této souvislosti maxima, podle které základní právo či svobodu lze omezit pouze v zájmu jiného základního práva či svobody (nálezn Ústavního soudu ze dne 17. 2. 1999, sp. zn. Pl. ÚS 16/98, publikován ve Sbírce zákonů pod č. 68/1999 Sb.). V případě poměrování dvou základních práv a svobod je nutno s ohledem na čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod vždy šetřit podstatu a smyslu práva, jež má ustoupit právu jinému. Výklad provedený Vrchním soudem v Praze tuto základní podmínku nesplňuje, neboť poskytuje ochranu projevu vedlejšího účastníka, odhlížeje od skutečného významu jeho sdělení, a umožňuje, aby byl stěžovatel zbaven možnosti bránit se proti reálně existujícímu zásahu do svého základního práva na ochranu své cti a dobrého jména ve smyslu čl. 10 Listiny základních práv a svobod. Z tohoto důvodu jsem hlasovala pro zrušení napadeného rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, jakož i Nejvyššího soudu České republiky, který výše uvedený deficit ústavnosti nerozpoznal.

V Brně dne 11.11.2005